

O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARI FAOLIYATINI SOLIQLAR VOSITASIDA RAG'BATLANTIRISH MASALALARI

Amanov Akram Mirzayevich

TMI, "Soliqlar va soliqqa tortish"
kafedrası professori

Annotatsiya: *Mazkur maqolada qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortish amaliyotidagi islohotlar, ularning samaradorligi tahlil qilingan. Agrar sohani rivojlantirish maqsadida ishlab chiqilgan me'yoriy hujjatlar o'rganilib, qishloq xo'jaligi korxonalarini va ularda faoliyat olib borayotgan ishchi-xizmatchilarni adolatli soliqqa tortish yuzasidan taklif va tavsiyalar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *Qishloq xo'jaligi, qishloq xo'jaligi korxonalarini, klasterlar, fermer xo'jaliklari, soliqqa tortish tizimi, foyda solig'i, qo'shilgan qiymat solig'i, yer solig'i, soliq stavkalari.*

Yangi O'zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilish sharoitida qishloq xo'jaligi korxonalarini soliqqa tortish, ular faoliyatini soliq imtiyozlari va preferentsiyalar orqali qo'llab-quvvatlash, soliq ma'murchiligini yanada soddalashtirish kabi masalalar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Qishloq xo'jaligi korxonalaridan soliqlar va majburiy to'lovlarni undirish uslubiyati iqtisodiy islohotlarning har bir bosqichda takomillashtirilib kelinmoqda. Hozirgi kunda qishloq xo'jaligi tovar ishlab chiqaruvchilarining bir qismi, ya'ni sug'oriladigan yer uchastkasining hajmidan kelib chiqqanholda soliqlarni to'lab kelmoqdalar.

So'nggi yillarda Muhtaram Prezidentimiz rahbarligida qishloq xo'jaligida chuqur tarkibiy islohotlarni amalga oshirish belgilab berildi. Jumladan, qishloq xo'jaligida bozor munosabatlarini joriy etish, qayta ishlash va eksport infratuzilmasini rivojlantirish, fermer va dehqonlarning daromadini oshirish yuzasidan aniq chora tadbirlar olib borilmoqda.

Xalqimiz, davlatimiz Yangi O'zbekiston po'ydevorini jadallik bilan bunyod etmoqda. Barcha soha va tarmoqlar Prezidentimiz ilgari surgan "Inson qadri uchun" tamoyili asosida tubdan isloh qilinyapti.

Yangi O'zbekiston, eng avvalo, yangicha iqtisodiy munosabatlar, yangicha iqtisodiy dunyoqarash demakdir. Shu bois mamlakatimiz iqtisodiy tizimi to'liq qayta qurilyapti, bozor mexanizmlari tizimli joriy etilmoqda. Xususan, keyingi yillarda respublikamiz qishloq xo'jaligiga bozor iqtisodiyotiga xos yondashuv va moddiy rag'batlantirish mexanizmlari joriy etilishi boshlandi. Agrar sektorni yalpi va tizimli transformatsiya qilishdan ko'zlangan maqsad esa soha samaradorligini oshirish, dasturxonimiz to'kinligini ta'minlashdir.

O'zbekiston xalqi, fermer-dehqonlar anchadan buyon kutgan don etishtirishda davlat buyurtmasini bosqichma-bosqich bekor qilish va haqiqiy g'alla bozorini yaratish borasida muhim qadam tashlashning fursati etganligi bildirilgan davlatimiz rahbari barcha zarur tashkiliy ishlar hal qilingan holda, 2022 yil 1 iyundan boshlab, g'allani davlat tomonidan sotib olish va sotishda bozor narxlariga o'tilishini ma'lum qildi. Bu g'allakorlarimizni g'oyat quvontirgan, ruhlantirgan yangilik bo'ldi. Chunki g'alla birja savdolari orqali bozor narxida sotilsa, fermerlar daromadi anchagina ortadi. Davlat buyurtmasi bekor qilinib, to'liq bozor mexanizmlarining joriy etilayotganidan dehqonlarimiz

manfaatdor. Ular mehnatiga yarasha foyda olsa, ekinlarni parvarishlashga qiziqish va intilishi kuchayib boradi. Zamonaviy qishloq xo'jaligi texnikalari, ilg'or texnologiyalar xarid qilishi imkoniyati kengayadi. Ayon bo'lyaptiki, yer egalari manfaatdorligi kuchayishi hosildorlik oshishiga, yer holati yaxshilanishiga puxta zamin yaratadi. Shuningdek, g'alla importi kamayishiga erishiladi, valyuta iqtisod qilinadi. Endilikda fermer va klasterlar o'zi etishtirgan g'allani birja savdolariga olib chiqishi uchun davlat tomonidan barcha imkoniyatlar yaratiladi. Davlat resurslari uchun sotib olinadigan 1 tonna bug'doy narxi 2021 yildagi 1 million 550 ming so'mdan 2022 yil hosili uchun 3 million so'mga, ya'ni 2 baravarga oshirildi. Bundan tashqari, fermerlar ixtiyorida qoladigan bug'doydan 500 ming tonnasi don korxonalarida vaqtincha saqlash uchun qabul qilinadi va 2022 yil 1 iyuldan boshlab, ilk bora fermer va klasterlarning o'zlari birja savdolariga bozor narxida chiqaradi. Bunda 500 ming tonna bug'doyning don korxonalarida vaqtincha saqlash xarajatlari davlat tomonidan qoplab beriladi. Shuningdek, fermerlar 2022 yil bug'doy hosili uchun birja to'lovlaridan ozod qilindi.

Mamlakatimizda bugungi kunda yer o'zining haqiqiy egasini topib, fermerlik harakati yurtimiz taraqqiyotida hal qiluvchi kuch bo'lib maydonga chiqayotgani, dalada ishlaydigan har bir odamda o'z mehnatidan manfaatdorlik hissini kuchaytirib, kelajakka ishonchi yanada mustahkamlanib borayotgani, faqatgina qishloq xo'jaligini emas, balki butun hayotimizni tubdan o'zgartirmoqda. Boshqa sohalar singari agrar tarmoqning ham bugungi shiddatli zamon bilan hamnafasligini ta'minlash, dehqonu mirishkorlarimiz, fermerlarimiz tomonidan etishtirilayotgan mahsulotlarning jahon bozoridan munosib o'rin egallashiga erishishga qaratilgan chora-tadbirlar izchillik bilan amalga oshirilmoqda.

Qishloq xo'jaligida mavjud muammolar va ularning echimlarini huquqiy asoslarini yaratish, iqtisodiyotimizni, jumladan, qishloq xo'jaligi sohasini modernizatsiya va diversifikatsiya qilish, oziq-ovqat mahsulotlari etishtirish, fermer, klaster hamda kooperatsiyalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash masalasiga har doimgidan ham ko'proq ahamiyat berilmoqda. Xususan, 2020 yil qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining 5 ta Qonuni, Prezidentning 12 ta Farmoni va 30 dan ortiq Qarori hamda hukumatning ko'plab Qarorlari ayni shu yo'nalishga qaratilganligi ham fikrimizning yaqqol dalilidir.

Bu borada alohida ta'kidlashimiz lozimki, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoninini haqiqatan ham inqilobiy hujjat deb atash mumkin.

Mamlakatimiz qishloq xo'jaligi sohasida tub burilish yasashga qaratilgan mazkur Strategiya 9 ta ustuvor yo'nalishlarni o'z ichiga qamrab olib, quyidagi dolzarb masalalarning asosiy echimi bo'lib xizmat qiladi.

- aholining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash;
- qulay agrobiznes muhitini va qo'shilgan qiymat zanjirini yaratish;
- soha boshqaruvida davlat ishtirokini kamaytirish va investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish;
- tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilish;
- boshqaruvning zamonaviy tizimlarini rivojlantirish; tarmoqni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan davlat xarajatlarini bosqichma-bosqich diversifikatsiya qilish;
- qishloq xo'jaligida ilm-fan, ta'lim, axborot va maslahat xizmatlari tizimini rivojlantirish;
- qishloq hududlarini rivojlantirish;
- tarmoq statistikasining shaffof tizimini yaratish kabi masalalar belgilab berilgan.

Shuningdek, 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi¹ doirasida belgilangan paxta va boshqoli don ekiladigan maydonlarni qisqartirish, bo'shagan yerlarga kartoshka, sabzavot, ozuqa va yog' olinadigan ekinlarni ekish, shuningdek, yangi intensiv bog' va uzumzorlarni

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi «Yangi O'zbekistonning 2022-2026 yillardagi taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi PF-60-sonli Farmoni bilan tasdiqlangan.

joylashtirish, ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarini rag'batlantirish va rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini chuqur qayta ishlashga ixtisoslashgan qayta ishlash korxonalarini tashkil etish, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini saqlash, tashish va sotish, agrokimyo, moliyaviy va boshqa zamonaviy bozor xizmatlari ko'rsatish infratuzilmasini yanada kengaytirish kabi vazifalar muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Qishloq xo'jaligi xo'jaligi korxonalari faoliyatini qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirishga xizmat qiladigan quyidagi taklif va tavsiyalardan soliq amaliyotida foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

- hududlar kesimida tasarrufidagi sug'oriladigan yerlar hajmidan kelib chiqib, foyda va qo'shilgan qiymat solig'i to'layotgan fermer xo'jaliklarining faqat paxta hamda g'alla etishtirishda foydalanayotgan yerlari hajmini yer solig'i to'lashdan to'liq ozod qilish va mazkur mablag'ni yer bonitetini yaxshilash chora-tadbirlariga sarflash lozim;
- qishloq xo'jaligi tovarlari ishlab chiqaruvchi korxonalariga foyda bo'yicha "nol" foiz miqdorida stavka joriy qilingan. Mazkur soliq stavkasining qo'llanilishi uchun qishloq xo'jaligi tovarlari ishlab chiqaruvchilari realizatsiya qilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmida o'zi ishlab chiqargan qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmi 90 foizdan ortiqni tashkil etishi belgilangan. Bizningcha qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmida o'zi ishlab chiqargan qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmi 50 foizdan ortiqni tashkil etishi lozim deb belgilash lozim. Bu qishloq xo'jaligi korxonalari transformatsiyalashuvini yanada tezlashtirishga xizmat qiladi;
- paxta va (yoki) g'alla etishtirishga ixtisoslashgan qishloq xo'jaligi xo'jaligi korxonalari ishchi va xizmatchilarining (doimiy yoki mavsumiy ishlashidan qat'iy nazar) mehnatga haq to'lash tarzidagi hamda moddiy naf tarzidagi daromadlarini jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'idan ozod qilish kerak. Bu chora-tadbir sohada ishlayotgan ishchi va xizmatchilarning moddiy manfaatdorligi oshishiga hamda kadrlar qo'nimsizligiga barham berishga sharoit yaratadi.

Agrar soha vakillari uchun soliq siyosatiga kiritiladigan o'zgartirishlar, ya'ni tadbirkorlik sub'ektlari va ularda faoliyat yuritayotgan ishchi xizmatchilar zimmasidagi soliq yukining kamaytirilishi bevosita xufyona iqtisodiyotning qisqarishiga va kelajakda davlat byudjeti daromadlari ko'payishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. "Qishloq xo'jaligida aholi bandligini oshirish va yer uchastkalaridan samarali foydalanish chora-tadbirlari to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 2023 yil 23 fevral, PQ-69-son.
2. Аманов А.М. Определение налоговой задолженности // Вестник современной науки. Научно-теоретический журнал. №4. 2016. Часть 1. Стр. 77-79
3. Аманов А.М. Приоритетные направления совершенствования налоговой системы Республики Узбекистан // ЭКОНОМИКА И БИЗНЕС: теория и практика журнал. №5. 2017. Стр. 17-20.
4. Аманов А.М. Сельское хозяйство республики узбекистан в условиях цифровизации экономики // «Интернаука»: научный журнал – № 19(195). Часть 4. Москва, Изд. «Интернаука», 2021. Стр. 16-19.

